

ВІДЗИВ

**офіційного опонента про дисертаційну роботу
Павлик Наталії Василівни "Ціннісна детермінація морального
становлення особистості в юнацькому віці",
подану на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за
спеціальністю 19.00.07 – "Педагогічна та вікова психологія"**

Тема дисертаційного дослідження Н.В.Павлик є, поза сумнівом, актуальною як у теоретичному, так і у практичному сенсі. Дослідження присвячене важливій проблемі вивчення особливостей ціннісної детермінації морального становлення особистості в юнацькому віці. Від того, які цінності сповідує людина, залежить її загальна спрямованість та результати, яких вона досягає в своєму житті.

Важливість з'ясування особливостей структури та змісту системи цінностей особистості обумовлено необхідністю їх врахування в процесі надання юнакам та дівчатам кваліфікованої психологічної допомоги в їх моральному й особистісному становленні.

У теоретичному розділі Павлик Н.В. виявила ґрунтовну обізнаність у психологічній літературі із зазначеної проблематики. Значну увагу дисертантка приділила аналізу різноманітних концепцій та теорій зарубіжних і вітчизняних авторів. Дисертаційне дослідження спирається на дослідницькі парадигми, що втілюють досягнення західної та вітчизняної психології, а також досвід виховання моральності, що накопичений у святовітчизняній духовній традиції. Якісний аналіз існуючих підходів дозволив автору обґрунтувати погляд на моральне становлення особистості як на процес конструктивного розвитку, у дослідженні якого необхідно враховувати, передусім, ціннісно-моральні критерії.

Обираючи предметом свого дослідження моральне становлення особистості в юнацькому віці, автор спрямовує теоретичну частину своєї роботи на аналіз таких науково-психологічних і етичних категорій як "моральність", "моральне становлення", "особистісний розвиток", "цінності", "ціннісні детермінанти", коректно і аналітично визначає основний напрямок дослідження, проводить ґрунтовний психологічний аналіз заявленої наукової проблеми. Павлик Н.В.

доходить висновку, що ціннісними детермінантами особистісного становлення виступають характеристики ціннісної системи, які можуть бути як конструктивними, так і деструктивними. Розвиток моральної сфери є результатом успішного функціонування ціннісної системи. Аналіз науково-психологічних даних дозволив виділити ціннісні детермінанти, які забезпечують регуляцію моральної поведінки й обумовлюють успішність морального становлення особистості: стійкість чіткої ціннісної ієрархії, підпорядкованість дефіцитарних цінностей буттєвим, узгодженість декларованих та реально діючих цінностей.

Пов'язання проблеми ціннісної детермінації морального становлення особистості з ціннісно-особистісним підходом стало авторським вкладом у змістове наповнення, поки що нового у вітчизняній науковій психології. Особистість розглядається як ієрархічна система, вищим детермінуючим рівнем якої є підсистема цінностей, що обумовлює розвиток моральної сфери та поведінки людини. Виходячи з позицій даного підходу, вектор особистісного розвитку має два напрями (конструктивний та деструктивний) і зумовлюється впливом ціннісних детермінант на моральну сферу.

У другому розділі висвітлено методику дослідження прояву ціннісної детермінації морального становлення особистості юнацькому віці. До наукової новизни роботи слід віднести розробку методичного інструментарію дослідження структури та змісту ціннісної системи особистості.

Дисертантка творчо продемонструвала, яким чином побудована нею модель ціннісної системи особистості, визначила систему ціннісних детермінант морального становлення та показники розвитку моральної сфери особистості, що стало логічним підґрунтям для вибору комплексу психодіагностичних методик, в тому числі й авторських, за допомогою яких проведено обстеження старшокласників і студентів з метою вивчення особливостей ціннісної детермінації морального становлення в юнацькому віці. Особливу увагу автор приділяє такому параметру особистості, як здатність до морального вибору, який є показником актуалізації в поведінці

моральних цінностей. Презентований в роботі методичний інструментарій являє собою систему психодіагностичних, семантичних та проєктивних методик.

Матеріали констатувального експерименту дозволили автору дійти висновку про особливості впливу ціннісних детермінант на характер морального становлення юнацтва. Особливостями ціннісної детермінації морального становлення виступають: сформованість належної ціннісної ієрархії (пріоритет буттєвих цінностей над дефіцитарними), стійкість, диференційованість ціннісної системи, узгодженість декларованих і діючих цінностей.

Результатом проведеного констатувального експерименту стала авторська знахідка – розроблена типологія ціннісної детермінації морального становлення особистості, яка дає можливість визначати зону найближчого морального розвитку людини і доцільно використовувати наукові знання в практиці психологічної допомоги молоді.

Важливим авторським доробком є окреслення методів ціннісно-морального консультування, корекції та тренінгу, завдяки яким стає можливим здійснення психологічної допомоги юнакам та дівчатам у їх моральному становленні та вирішенні психологічних проблем. Даний напрямок психологічної допомоги є поки що новим для нашої психолого-педагогічної практики.

Результати формувального експерименту свідчать про ефективність цієї авторської розробки і про те, що вона є безперечним вкладом у розбудову сучасної системи психолого-консультативної роботи з юнацтвом.

Загалом дисертаційна робота Н.В.Павлик виконана на високому фаховому рівні. Про наукову зрілість автора та його фаховий діапазон свідчить також те, що означена проблема розглядається на міждисциплінарному рівні: дослідження виконане на суміжжі кількох дисциплін - педагогічної і вікової психології, філософії, етики, християнської та екзистенційної психології. Автором застосовані оригінальні підходи, що дозволили одержати змістовні результати, які мають теоретичну та практичну цінність і вказують на подальші перспективи обраного наукового напрямку.

Слід відзначити достовірність та надійність отриманих результатів дослідження. Це визначається не тільки обґрунтованістю вихідних теоретико-методологічних положень, а й чіткою логікою теоретичних міркувань і подальших емпіричних доказів, застосуванням взаємодоповнюючих методик, адекватних меті та завданням дослідження і використанням сучасного апарату математичної статистики.

Практична цінність роботи полягає у розробці принципів та етапів ціннісно-морального психологічного консультування і та його втілення в індивідуальній та груповій роботі.

Результати наукового дослідження представлені в авторефераті, значній кількості наукових праць і пройшли достатню апробацію на конференціях. Надруковані автором наукові статті відбивають основний зміст дисертації. Виклад основних положень дослідження у дисертації та авторефераті є ідентичними. Гіпотези дослідження підтверджуються, основні завдання виконані, теоретична і практична значущість роботи безсумнівна. Виявлені дані одержують теоретичне обґрунтування своїх вихідних позицій.

Висновки побудовані на підставі результатів здійсненого дослідження, вони узагальнюють і підсумовують дисертаційні пошуки науковця, даючи осяжне уявлення про всі блоки і розділи роботи.

Загалом позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Павлик Наталії Василівни слід вказати також на певні зауваження і побажання.

1. Детальний огляд різноманітних концепцій та теорій зарубіжних та вітчизняних авторів, присвячених роз'ясненню поняття "цінність" робить теоретичну частину дисертації схожою на посібник. Постає питання, чи треба було так багато уваги приділяти розгляданню робіт з ціннісно-сислової проблематики.
2. Текст дисертації, зокрема, другого розділу декілька перенасичений характерними прикладами, таблицями, які можна було б навести у додатках.
3. В констатувальному експерименті наведено опис багатьох психічних явищ, дослідження яких не було зазначене в завданнях (це стосується динаміки ціннісних орієнтації, ціннісної спрямованості тощо).

4. З позиції зауважень до оформлення дисертації констатуємо незначне перевищення обсягу роботи згідно с вимогами до оформлення дисертаційних работ ВАК України.

В цілому наведені зауваження стосуються деталей дослідження і не торкаються його суті, вони ніяким чином не впливають на принципову оцінку роботи і не знижують її науково-практичної цінності.. Можна зазначити, що дана дисертаційна робота є актуальною для сучасної психології, має наукову новизну, теоретичну та практичну значущість, є самостійним дослідженням, у якому емпірично досліджено вплив ціннісних детермінант на моральне становлення сучасної молоді.

Загалом, автореферат відповідає вимогам, що ставляться до такого типу досліджень, відзначається науковою добросовісністю, зваженістю, іноваційністю. Таким чином, можна вважати, що дисертація Н.В.Павлик за темою “Ціннісна детермінація морального становлення особистості в юнацькому віці” за своїм науково-теоретичним рівнем, новизною у постановці та вирішенні досліджуваних проблем, практичним значенням відповідає вимогам ВАК України щодо такого типу досліджень, а її автор, Павлик Наталія Василівна, заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – “Педагогічна та вікова психологія”.

Офіційний опонент

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології і
педагогіки Національного
технічного університету (“КПІ”)

О.А.Бреусенко-Кузнецов